

Newsletter

Ústav pro studium totalitních režimů

Mezinárodní konference ROK 1945 V GLOBÁLNÍM KONTEXTU

18–20 / 11 / 2025
Lichtenštejnský palác
U Sovových mlýnů 4, Praha 1 – Malá Strana

listopad | 2025

ústav pro studium
totalitních režimů

Obsah říjnového newsletteru

Úvodní slovo ředitele	4
Exhumace ostatků odbojářů	6
Cena za překlad knihy	9
Kubišová získala osvědčení 3. odboje	10
Velký teror	13
Nezlomní a obětovaní pošesté	14
Otevíráme minulost. Bez cenzury.	17
Rok 1945 v globálním kontextu	18
O svobodě, manipulaci a kritickém myšlení	21

Ženy ve stínu dějin	22
Jaký byl Ludvík Svoboda?	25
Já se chci vrátit domů...	27
Vzdělávací tramvaj ÚSTR	28
Kladenské oběti komunistického režimu	30
(Ne) Bezpečnost v Československu	32
Role justice při budování komunismu	34
Troje dveře do chrámu v nás	36
Ženy v disentu	38
Kolektivizace v zemích sovětského bloku	40
Proč je dobré mít ÚSTR?	42
Média o nás	44

Vážení přátelé,

listopad je pro naši zemi měsícem paměti. Připomínáme si tragédii 17. listopadu 1939 – den, kdy nacistická moc umlčela české vysoké školy, i odvahu 17. listopadu 1989, kdy lidé opět pozvedli hlas a postavili se režimu, jenž po desetiletí dusil pravdu. Oba tyto dny, vzdálené od sebe přesně půl století, jsou symboly odporu proti totalitě a výrazem naší touhy po důstojnosti a spravedlnosti.

Pro Ústav pro studium totalitních režimů je listopad každoročně obdobím, kdy nejen připomínáme, ale i bilancujeme. Věříme, že zkoumání a sdílení minulosti má smysl tehdy, pokud nám pomáhá lépe porozumět přítomnosti a odpovědně formovat budoucnost.

V letošním roce jsme si připomněli 80 let od osvobození nacistických koncentračních táborů, 75 let od převratu v roce 1948 i 36 let od listopadu 1989. Každé z těchto výročí s sebou nese jinou zkušenost – zkušenost s hrůzou, s útlakem, ale také s nadějí a novým začátkem. Je naší povinností těmto příběhům naslouchat, studovat je a zpřístupňovat je veřejnosti. Jen tak mohou zůstat živou součástí našeho společenského vědomí.

Komunistická strana Čech a Moravy opět volala po zrušení našeho ústavu. Tento postoj vyvolal vlnu veřejných reakcí – a právem. Nejsme překvapeni, že právě ti, kteří dosud nedokázali pojmenovat zločiny minulého režimu a vyrovnat se s jeho dědictvím, nás vnímají jako hrozbu. O to větší máme jistotu, že svou práci děláme dobře. Nezkreslujeme, neidealizujeme, ale věcně a poctivě zkoumáme to, co se skutečně stalo.

Za uplynulé roky jsme přispěli k hlubšímu pochopení totalitní minulosti. Výzkumem, výukou, popularizací i veřejnou diskusí jsme přispěli k tomu, že se společnost dokázala vyrovnat s komunistickou minulostí natolik, že její nositelé dnes již nemají místo v Poslanecké sněmovně. Není to samozřejmé vítězství – ale je to tichý důkaz, že otevřené poznání minulosti má smysl. Demokracie není samozřejmost – je to hodnota, kterou musíme chránit. Za celý tým ÚSTR vám přeji klidný listopad, otevřenou mysl a inspirativní čtení.

Zdraví Vás

Ladislav Kudrna

ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů

Exhumace ostatků odbojářů

Dlouhodobá snaha Ústavu pro studium totalitních režimů o exhumaci ostatků politických vězňů a odbojářů protikomunistického režimu z hromadných hrobů Ďáblického hřbitova dosáhla konkrétního výsledku. V nedávných dnech se k severní zdi Ďáblického hřbitova po mnoha letech vrátili archeologové a antropologové a započaly zde práce s odkrýváním šachty číslo 14.

Z hromadného hrobu by měly být exhumovány ostatky tří hrdinů druhého a třetího odboje – kapitána Karla Sabely, poručíka Miloslava Jebavého a nadporučíka Viléma Soka-Siegera. Všichni tři byli popraveni komunistickým režimem a jejich ostatky nebyly vydány rodinám, ale tajně uloženy do hromadného hrobu bez označení. Ďáblický hřbitov při této příležitosti navštívil i ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna, který řekl:

„Každá exhumace hrdinů druhého a třetího odboje je nejen aktem historické spravedlnosti, ale také projevem úcty vůči lidem, kteří se postavili zlu a zaplatili za to svými životy. Jde o krok k tomu, abychom jejich příběhy znovu vrátili do našeho společného vědomí.“

Cena za překlad knihy

Obec překladatelů každoročně uděluje Cenu Josefa Jungmanna za nejlepší literární překlad. Letos toto prestižní ocenění získal Jiří Holub, redaktor edičního oddělení Ústavu pro studium totalitních režimů.

Konkrétně se jedná o překlad románu kubánského disidenta a exulanta Reinalda Arenase *Barva léta aneb Nová zahrada pozemských rozkoší* (Argo 2024). Rukopis románu opakovaně zabavila a zničila kubánská státní bezpečnost a Arenas ho musel začít psát od začátku. V roce 1980 se mu ale podařilo emigrovat a román dokončit. Podle poroty Holubův překlad suverénně balancuje mezi smíchem a pláčem, stejně jako obscénností a lyrikou. Překladatel se obratně dostává přes nástrahy sémantických i fonetických hříček, s velkou invencí pracuje s lexikálními novotvary. Stále si však udržuje smysl pro míru.

„Arenasův opus patří k dílům, v nichž se čtenář nenechává unášet příběhem, nýbrž jazykem. Bez vynikajícího překladu by tímto textem neproplul. Díky talentu, jazykovému citu a erudici Jiřího Holuba mu toto nebezpečí nehrozí.“

Kubišová získala osvědčení 3. odboje

Z rukou zástupců Ústavu pro studium totalitních režimů a Ministerstva obrany ČR si nedávno v sídle ÚSTR převzala osvědčení účastníka třetího odboje zpěvačka, herečka a disidentka Marta Kubišová. Ocenění jí bylo uděleno podle zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu.

Sama Kubišová o tento status nežádala – s jejím souhlasem podal návrh Ústav pro studium totalitních režimů, a to po loňské novele zákona, která to umožnila. Jak sama vysvětlila, připadalo ji hloupé o osvědčení žádat, protože odpor vůči nesvobodě pro ni nebyl činem hrdinství, ale otázkou osobní důstojnosti. Ladislav Kudrna, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů, ocenil význam tohoto kroku jako symbolické, ale i morální gesto:

„Marta Kubišová je pro naši společnost symbolem odvahy, mravní síly a věrnosti pravdě. Její život dokazuje, že odpor proti zlu nemusí mít podobu zbraní – stačí neohnout páteř a mluvit, i když je to nebezpečné. To, že dnes stát uznává její místo mezi účastníky třetího odboje, je nejen pozdní spravedlnost, ale také vzkazem budoucím generacím: že lidská důstojnost a svoboda mají cenu, za kterou stojí za to platit.“

Jan Dvořák, Adam Hradilek,
Anna Chlebina a kol.

Gulag a Československo: (2) Velký teror

Perzekuce
československých občanů
a krajanů v Sovětském svazu

Velký teror

Ústav pro studium totalitních režimů pokračuje ve vydávání svědectví o perzekuci československých občanů a krajanů v Sovětském svazu. V řadě *Gulag a Československo* nyní vychází kniha *Velký teror*.

Publikace přibližuje nejkrvavější období sovětského režimu, teror z let 1937–1938, kdy během pouhých dvou let byly v Sovětském svazu na základě smyšlených obvinění odsouzeny tisíce krajanů k trestu smrti, mnoha letům nucených prací v Gulagu, ztrátě majetku či vyhnanství. Jejich rozmanité a tragické osudy jsou popsány předními českými odborníky na základě jejich dlouholetého výzkumu v ukrajinských, ruských a domácích archivech, rozhovorů s pamětníky, ale i s odkazem na práce místních a zahraničních kolegů. Kromě pečlivě zrekonstruovaných osobních příběhů kniha přibližuje také místa poprav, vězení i posledního odpočinku zapomenutých obětí sovětského režimu pomocí rozsáhlé obrazové přílohy v podobě dobových a současných fotografií, grafů a map.

Nezlomní a obětovaní pošesté

Stejně jako loni i letos Ústav pro studium totalitních režimů spoluorganizuje s Muzeem paměti XX. století mezinárodní filmový festival *Nezlomní a obětovaní*. Tentokrát je program čtyřdenní přehlídky, která se koná již pošesté, věnován *Alternativní kultuře v Československu a dalších státech sovětského bloku*.

Festival nabízí filmové projekce spojené s debatami, kterých se účastní historici a filmoví tvůrci. Dále jsou na programu promítání s workshopy pro školy, studentská soutěž, semináře s dobovými filmovými ukázkami apod. Součástí přehlídky je i tematický blok *Promítání s ÚSTR*, které připravil a uvádí František Stárek Čuňas. Ten bude pak spolu s ředitelem ÚSTR Ladislavem Kudrnou hostem i debaty nad filmem *Kamelot*. S účastí historiků ÚSTR jsou ovšem spojeny i další debaty po promítání, promlouvat v nich budou Martin Valenta, Miroslav Vodrážka, Petr Kopal nebo Petr Blažek. Místem konání festivalu, který proběhne od 4. do 7. listopadu 2025, je opět pražské klubové kino Atlas. Festival vyvrcholí závěrečným ceremoniálem s udílením cen.

VI. ROČNÍK FILMOVÉHO FESTIVALU
NEZLOMNÍ A OBĚTOVANÍ

ALTERNATIVNÍ KULTURA

V ČESKOSLOVENSKU A DALŠÍCH STÁTECH SOVĚTSKÉHO BLOKU

M XX Muzeum paměti
XX. století

KINO ATLAS, PRAHA
4.—7.11.2025

Otevíráme minulost. Bez cenzury.

Na pozici ředitele Archivu bezpečnostních složek nastoupil Miroslav Urbánek v roce 2023 s jasnou vizí: výrazně urychlit zpracování a zpřístupňování archiválií, modernizovat on-line prezentaci ABS a posílit jeho roli jako důležitého nástroje historické paměti. Ve své koncepci klade důraz na efektivnější služby pro badatele i úřady, fyzickou ochranu archiválií a větší otevřenost vůči veřejnosti. Na první výsledky jeho práce jsme se zeptali v rozhovoru:

„Ačkoli dnes již velká část činností probíhá v digitálním prostředí – od evidence archiválií, jejich zpracování v programu ELZA, přes zpřístupnění dokumentů v e-Badatelně, až po komunikaci s badateli – fyzická práce s originály zůstává nenahraditelná. Originální archiválie jsou stále klíčovým materiálem a nositelem historické paměti, se kterým je potřeba zacházet s maximální odborností a péčí.“

Jak se archiv vyrovnává s digitalizací?

„Digitalizace je pro nás strategickou prioritou. Vedle papírových dokumentů převádíme do digitální podoby i historické fotografie, negativy, mikrofilmy, a díky externím expertům, také zvukové a obrazové záznamy. V současnosti disponuje ABS přibližně 37 milióny skenů dokumentů a každý rok se jejich počet zvýší přibližně o dalších 600 tisíc. Každý krok digitalizačního procesu se řídí jasnými pravidly a je pečlivě kontrolován (...) Naším cílem je rozšiřovat dostupnost archivních materiálů on-line, s důrazem na transparentnost, komfort uživatelů a ochranu citlivých údajů.“

Rok 1945 v globálním kontextu

Ve dnech 18.–20. listopadu 2025 se v Praze v Lichtenštejnském paláci uskuteční mezinárodní odborná konference s názvem *Rok 1945 v globálním kontextu*. Třídenní akce si klade za cíl přehodnotit a komplexně uchopit význam jednoho z nejzásadnějších roků 20. století. Program konference se širokou mezinárodní účastí je rozdělen do čtyř tematických celků, které společně nabízejí obsáhlou a kritickou reflexi přelomového roku 1945 a jeho důsledků. Hlavním garantem konference za ÚSTR je Kamil Nedvědický, první náměstek ředitele, který uvedl:

„Rok 1945 bývá často vnímán výhradně jako okamžik vítězství a osvobození. Naše konference klade důraz na to, že pro mnoho národů střední a východní Evropy znamenal rovněž počátek nového podrobení a dlouhé éry nesvobody. Cílem je nabídnout komplexní, mezinárodní pohled na důsledky války, které se nejenom v Evropě táhnou dodnes.“

Mezinárodní konference ROK 1945 V GLOBÁLNÍM KONTEXTU

18-20 / 11 / 2025

Lichtenštejnský palác

U Sovových mlýnů 4, Praha 1 - Malá Strana

3KINO EDUFILM:
Týden filmů
a diskusí o svobodě,
manipulaci
a kritickém myšlení

**3KINO
EDU
FILM**

ústav pro studium
totalitních režimů

O svobodě, manipulaci a kritickém myšlení

Témata manipulace, populismu, dezinformací, totalitních praktik a svobody myšlení jsou stále přítomnou součástí našeho světa. Otevřená a srozumitelná diskuse o nich je nezbytná také ve vzdělávání mladé generace. Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s 3Kino připravil pro žáky 2. stupně základních škol a studenty středních škol týden filmů o těchto tématech. Pětidenní akce (10.–14. 11. 2025) 3Kino Edufilm proběhne v Městské knihovně v Praze na Mariánském náměstí.

Na programu jsou filmy s tematikou, které nějakým vyhraněným pohledem reflektují dějiny 20. století. Po každé filmové projekci následuje moderovaná diskuse s historiky, psychology a dalšími odborníky. Za Ústav pro studium totalitních režimů vystoupí v těchto diskusích historici Jan Kalous, Petr Placák, Jan Cholínský, Blanka Zubáková a František Stárek. Didaktik Jan Samohýl, garant projektu za ÚSTR, ke vzdělávacímu programu řekl:

„Téma komunismu je ve výuce stále přítomné, ale často se probírá spíš popisně jako seznam událostí. Náš cíl byl jiný: chtěli jsme nabídnout učitelům nástroj, jak vést se žáky debatu o tom, co komunismus vlastně ideově znamenal, jak fungovala manipulace, propaganda, a proč to byl totalitní režim. Nejen co se stalo, ale proč se to stalo – a co z toho plyne dnes.“

Ženy ve stínu dějin

Také další letošní vydání historické revui *Paměť a dějiny* je z velké části monotematické. Třetí číslo je zasvěceno ženám, přičemž jeho podtitul zní *Ženy ve stínu dějin*.

Gwendolyn Albert píše o nucených sterilizacích romských žen. Pavla Jonssonová zase připomíná, že zatímco vznik ženských punkových kapel na Západě v osmdesátých letech byl přirozeným důsledkem širšího emancipačního hnutí, punk v socialistických zemích byl spíše individuálním „gestem politického odporu“. Také kurátorka a historička umění Jana Oravcová ve svém článku upozorňuje na to, že ačkoliv v Československu nebylo feministické umění, byla zde celá řada výrazných umělkyň, a zaměřuje se na ojedinělou tvorbu slovenské výtvarnice Jany Želibské.

Toto číslo také nabízí portrét dvou disidentek v podobě rozhovorů s Petruškou Šustrovou z roku 2010 a s Ivankou Lefeuvre z roku 2025. V prvním případě je příznačné dobové odmítání jakýchkoliv genderových problémů nebo feministických otázek, zatímco v druhém případě se dá na jediném detailu demonstrovat, že v komunistickém režimu může být i matka tří dětí úředně považována za bezdětnou bezdomovkyni.

paměť a dějiny

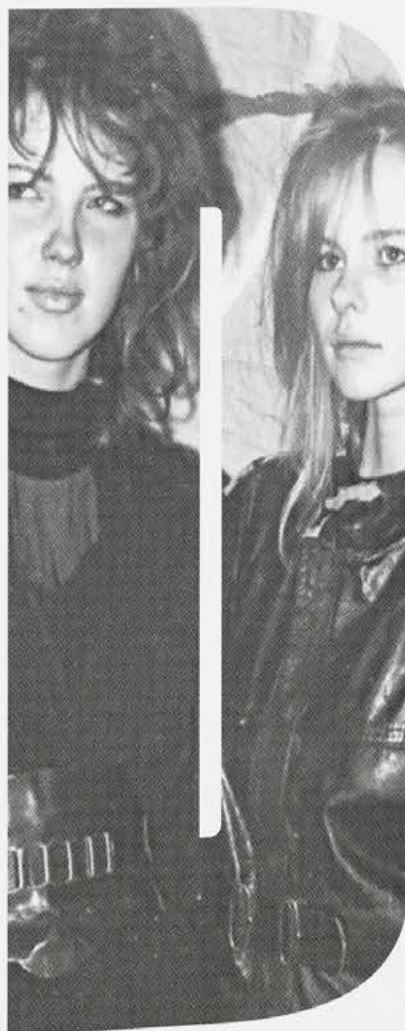
ROZHOVORY
Ivanka Lefeuvre
Petruška Šustrová

NUCENÁ
sterilizace
v ČSSR

UKRAJINA
Alla Horská
a „šedesátníci“

PUNKERKY
ve východní
Evropě

Ženy ve stínu dějin

Revue pro studium
totalitních režimů

2025/03, ročník XIX, doporučená cena 75 Kč

Zveme na konferenci

Zveme

Ces

ale

13

vi

Cestami života Ludvíka Svobody, ale i necestami:

130. výročí narození
vojáka a politika

25. listopad 2025,
10.00 hod.

Palác Archa
Na Poříčí 1047/26, Praha 1
Konferenční sál ve 3. patře.

Jaký byl Ludvík Svoboda?

Ústav pro studium totalitních režimů pořádá 25. listopadu v Paláci Archa v Praze mezinárodní konferenci *Cestami života Ludvíka Svobody, ale i necestami: 130. výročí narození vojáka a politika*. Cílem konference, která je určena široké veřejnosti a vstup na ni je volný, je připomenout Ludvíka Svobodu, významnou osobnost československých dějin 20. století, na niž názory oscilují mezi adorací a zatracováním. Přednesené příspěvky tak představí vojáka a politika z různých úhlů pohledu, ať už domácích, nebo i zahraničních historiků a pokusí se postihnout většinu klíčových okamžiků jeho nelehkého života. Jak připomíná historik a garant konference Daniel Povolný:

„Cesty, ale i necesty, nebo přímo zákruty, nemluvě o vzestupech a pádech, lze do jisté míry ukázat i na jeho vzpomínkové knize Cestami života. Přestože byla připravena do tisku v době, kdy byl prezident, vyšel jen zcenzurovaný první díl a druhý nesměl vyjít dříve, než po roce 1989. A to nemluvíme o tom, na co i tak raději zapomněl.“

Já se chci vrátit domů...

Soudní procesy
s tzv. řeckými monarchofašisty
v Československu
v 50. letech 20. století

Milan Bárta

Tatiana Petková

Jana Poláková (ed.)

Přísně tajné

politická příslušnost Monarcho-fašista.

rozsudek nabyl právní moci

Joe

18. ján 1953.

Já se chci vrátit domů...

Kniha mapuje soudní procesy s tzv. řeckými monarchofašisty v Československu v 50. letech 20. století a jejich snahu se odtud dostat zpět do Řecka. Migračním vlnám dospělých Řeků do Československa v důsledku občanské války na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století a osudu jejich účastníků nebyla dosud věnována z hlediska výzkumného ani vědeckého velká pozornost. Přitom do jejich životů mnohdy citelně zasáhl komunistický režim. Byli pod trvalým dohledem státních orgánů a část z nich se stala obětí vykonstruovaných soudních procesů. Mnozí z této skupiny byli odsouzeni, uvězněni a v následujících letech pak vyhoštěni zpět do Řecka.

Na vzniku publikace *Já se chci vrátit domů...* s podtitulem *Soudní procesy s tzv. řeckými monarchofašisty v Československu v 50. letech 20. století*, která tematicky navazuje na stejnojmennou výstavu, se podílel osvědčený odborný tým historiků (Ústav pro studium totalitních režimů, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity) a etnoložky (Etnografický ústav Moravského zemského muzea). Je rozdělena do samostatných kapitol reflektujících příchod Řeků na české území, adaptaci a integraci, zatčení a vyšetřování, soudní procesy, věznění a rehabilitaci. Její součástí je edice vybraných archivních pramenných dokladů.

Vzdělávací tramvaj ÚSTR

Jako tradičně, ani letos nebude chybět Ústav pro studium totalitních režimů v programu slavnosti Korzo Národní, která bude po celý den probíhat v Praze na Národní třídě a v přilehlém okolí. ÚSTR se bude v pondělí 17. listopadu prezentovat dvakrát v takzvané vzdělávací tramvaji. Tu zájemci najdou zaparkovanou v zastávce Národní třída u Nové scény Národního divadla.

Charta 77 vznikla po úspěšné solidární akci s obžalovanými v procesu proti českému undergroundu. Ten i přes svou nepolitičnost sehrál významnou roli při pádu komunistické totality. Tyto skutečnosti, včetně vzájemných vztahů mezi Chartou a undergroundovým společenstvím, jsou nyní součástí badatelské činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů. Pohovoří o nic od 10.15 h bývalý disident a badatel ÚSTR František Stárek Čuñas.

Jak se s komunistickou minulostí v současnosti vyrovnáváme? Aktuální situaci 36 let po pádu komunistického režimu v Československu ve své „tramvaji“ od 12.30 h nastíní a zhodnotí JUDr. Kamil Nedvědický, Ph.D., 1. náměstek ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů.

Korzo Národní

POPRAVENÍ Z POLITICKÝCH DŮVODŮ V KOMUNISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU

PŘÍBĚHY RUDOLFA FUKSY
A LADISLAV LINDNERA

Beseda s historikem
Petrem Mallotou
& odhalení pamětní
desky Rudolfovi
Fuksovi

13. listopadu 2025

17:00 | odhalení desky
Nerudova 157, Švermov

18:00 | beseda s P. Mallotou
Městská knihovna Kladno
nám. Sítná 3106

Vstup zdarma

Rezervace na tel. 312 258 914

KLADNO
MĚSTSKÁ KNÍHOVNA

Setní pro studium
kulturních reálií

Spolek pro
zachování odkazu
českého národa

rok 0

Kladenské oběti komunistického režimu

Příběhy protikomunistických odbojářů Rudolfa Fuksy a Ladislava Lindnera budou hlavním tématem besedy s historikem ÚSTR Petrem Mallotou v Městské knihovně Kladno, která se uskuteční 13. listopadu od 18.00 h. Předcházet jí bude hodinu předtím odhalení pamětní desky Rudolfu Fuksovi v Nerudově ulici ve Švermově.

Jak Fuksa, tak Lindner patří k 232 popraveným z politických důvodů v komunistickém Československu, jejichž životní příběh je součástí čtyřsvazkové publikace, kterou loni vydal Ústav pro studium totalitních režimů spolu s nakladatelstvím Academia. Všechny osoby, které jsou v publikaci *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu* obsaženy, se někde narodily, vyrůstaly, pracovaly, vychovávaly své děti a v řadě případů se i zapojily do otevřeného boje s totalitním systémem, který nakonec prohrály.

A právě fakt, že tyto oběti jsou z celého území bývalého Československa, vedl k myšlence se s publikací vydat právě do míst, kam tito lidé patřili a s jejich nešťastným osudem seznámit další generaci – aby se na ně nezapomnělo a vrátili se do naší paměti. Po Pelhřimově, Olešnici, Plzni a Žatci se s hlavním editorem publikace Petrem Mallotou těšíme na shledanou v Kladně.

(Ne) Bezpečnost v Československu

Počátkem října proběhl v Českých Budějovicích další ročník odborné konference věnované moderním dějinám. Letošní setkání s názvem *(Ne) Bezpečnost v Československu 1945-1992* se zaměřilo na téma bezpečnosti ve všech jejích historických podobách.

Program nabídl rozmanitou škálu příspěvků českých i slovenských historiků, archivářů a badatelů. Zazněla témata jako transformace bezpečnostních složek po roce 1945, činnost Státní bezpečnosti, pátrání po zločinech proti lidskosti, ale i méně probádané oblasti jako prostituce, pašeráctví, toxikomanie, nebo vnímání bezpečnosti v regionálních souvislostech. Nechyběly případové studie věnované jižním Čechám či konkrétním aktérům systému. Akci zhodnotil garant konference za ÚSTR Libor Svoboda:

„Téma bezpečnosti jsme záměrně zvolili co nejširší – abychom dokázali zachytit nejen represivní činnost státu, ale i to, jak se s pojmem bezpečnosti identifikovali obyvatelé v různých obdobích. Bylo inspirativní sledovat, jak se ve společné diskusi prolínala politická, sociální, kulturní i právní rovina.“

Role justice při budování komunismu

Druhý ročník konference *Československá justice 1948-1989 jako pilíř režimu*, který se uskutečnil 13. října 2025 v Paláci Archa, se v příspěvcích odborníků nejen z České republiky zaměřil na roky 1948 až 1950, tedy první období budování totalitní justice. Na konferenci během dne zaznělo 14 příspěvků od 12 přednášejících. Letošní úroveň pak zhodnotil její garant, 1. náměstek ředitele ÚSTR Kamil Nedvědický:

„Konference se zabývala především faktem, jak poměrně v krátkém období dvou let došlo k destrukci nezávislé justice, vytvoření převodní páky režimu, pod totální kontrolou stranického aparátu KSČ. Nabídla velmi širokou a pestrou škálu probíraných témat. Šlo jak o konkrétní případy, tak i o systémové otázky, problematiku kádrů, výměnu soudců, přípravy procesů, dopady na advokacii, roli StB, o přímé řízení ze strany KSČ atd.“

Troje dveře do chrámu v nás

V legendární Bílkově vile v Praze, a následně i v Bílkově rodném Chýnově, se uskutečnila slavnostní prezentace nové knihy historika Martina Jindry s názvem *Troje dveře do chrámu v nás*. Publikaci vydal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Galeríí hlavního města Prahy a přináší nový pohled na pozdní tvorbu Františka Bílka a dosud neznámé životní příběhy jeho dětí v konfrontaci s totalitními režimy 20. století.

Kniha sleduje i Bílkovo poslední životní období v ústraní jihočeského Chýnova, kde s bolestí vnímal vzestup nacismu a zánik hodnot, v něž věřil. Zatímco jeho syn emigroval do Jižní Ameriky, dcera Berta zůstala v komunistickém Československu a přes mnohé vnější překážky až do své smrti v roce 1971 pečovala o umělecký odkaz svého otce. Martin Jindra o tom vypověděl:

„Dějiny nejsou jen sledem politických událostí, ale také citlivým klubkem vztahů, rozhodnutí a vnitřních zápasů. Touto knihou jsem se pokusil přiblížit lidský rozměr rodiny, která stála za známým jménem, a přitom sama nesla tíhu dějin na vlastních bedrech.“

Ženy v disentu

V prostorách Knihovny Václava Havla se 15. října 2025 konal již desátý ročník tradiční konference věnované undergroundové kultuře, disentu a občanskému odporu proti normalizačnímu režimu. Jubilejní ročník cyklu *Underground a Československo* se letos poprvé systematicky zaměřil na dosud opomíjené téma: roli žen v disentu. Akci uspořádal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Knihovnou Václava Havla.

Program celodenní konference nabídl vystoupení historiček a historiků, badatelů i pamětnic, které sdílely osobní příběhy i odborné pohledy. Mluvílo se o ženách jako signatářkách Charty 77, samizdatových redaktorkách, básnířkách, hudebnicích, ale i jako matkách, které dokázaly vytvářet prostor svobody v domácím prostředí – navzdory stálému tlaku Státní bezpečnosti. Důležitým přínosem konference bylo také propojení historického výzkumu s kulturním rozměrem – součástí programu byly ukázky poezie, které ženy tvořily mimo oficiální struktury. Závěr konference patřil debatě o tom, jak dnes o ženském disentu mluvit, jak jej učit a jak jej zpřístupnit mladým generacím. Z přednesených referátů vyjde kolektivní monografie.

Kolektivizace v zemích sovětského bloku

V Národním zemědělském muzeu se ve dnech 22.–23. října 2025 uskutečnila mezinárodní vědecká konference *Kolektivizace zemědělství v zemích sovětské sféry vlivu*, kterou společně pořádaly Ústav pro studium totalitních režimů a Národní zemědělské muzeum. Proč byla konference zaměřena právě na toto téma, odpovídá její hlavní garant Kamil Nedvědický z ÚSTR:

„Kolektivizace je jedním z nejzásadnějších procesů, který proměnil strukturu společnosti v zemích sovětského bloku. Nešlo jen o ekonomickou transformaci, ale o hluboký zásah do životů, zdraví, sociálních vztahů, tradic i psychiky lidí. Rolníci přišli o půdu, o svou existenční jistotu a s ní často i o smysl práce, kterou jejich rodiny vykonávaly po generace. Chtěli jsme ukázat, že kolektivizace nebyla jen hospodářským experimentem, ale mocenským projektem, jehož cílem bylo zlomit soběstačnost a nezávislost venkovského obyvatelstva.“

Proč je dobré mít ÚSTR?

V prostorách Paláce Archa se v úterý 14. října 2025 uskutečnila tisková konference Ústavu pro studium totalitních režimů, která nabídla stručné ohlédnutí za dosavadním obdobím i výhled pro nadcházející rok. Média se seznámila s argumenty, proč je i dnes dobré, aby existoval ÚSTR.

„Rok 2024 byl bez nadsázky nejúspěšnější v historii Ústavu pro studium totalitních režimů. Nejde pouze o kvantitu, ale především o kvalitu. Každý náš výstup je výsledkem poctivé a vytrvalé práce všech zaměstnanců.“

Uvedl před novináři ředitel Ladislav Kudrna a připomněl rovněž, že ÚSTR sehrál významnou roli i v oblasti legislativních změn: od zákonů o odškodnění obětí komunistického režimu přes snížení důchodů komunistickým prominentům až po zásadní novelu trestního zákoníku, která postavila komunistickou ideologii na roveň nacismu. Podle něj to, že komunisté, pokud by uspěli ve volbách, hlasovali ve Sněmovně pro zrušení Ústavu, jen potvrzuje, že ÚSTR odvádí práci správně. Přítomné novináře na tiskové konferenci také seznámil s ambiciózními plány do roku 2026, včetně otevření Knihovny Jána Langoše, badatelny a instalace stálé expozice ve 2. patře Paláce Archa.

ČRo Plus / 27. 9.

Hostem pořadu Osobnosti Plus moderátorky Barbory Tachecí byl badatel Ústavu pro studium totalitních režimů František Stárek Čuñas. „*Svoboda je entita, bez které se nedá být. Studentům říkám, aby si nenechali sáhnout na svobodu internetu. Jinak prohráli!*“ je přesvědčený bývalý disident, kterému se 28. října na návrh vlády nejspíš dostane uznání v podobě generálské hodnosti.

Českédůchody.cz / 3. 10.

Někteří starobní důchodci se soudí kvůli tomu, že jim byl snížen důchod za působení v komunistických funkcích. Zatím ale úspěchu nedosáhli. Patří mezi ně i bývalý tajemník městského výboru v Brně, který s žalobou neuspěl u Nejvyššího správního soudu. Snížení důchodu není podle soudů svévolné a ani nijak razantní. Badatelé Ústavu pro studium totalitních režimů momentálně v archivech dohledávají lidi, kterých se rozšíření seznamu týká. S prací musí být hotovi do srpna 2026, kdy dodají podklady úřadům, které vyplácejí důchody, konkrétně jde o Českou správu sociálního zabezpečení a příslušná ministerstva. Ke snížení starobního důchodu pak dojde od splátky v listopadu 2026.

Epochtimes.cz / 15. 10.

Hnutí Stačilo! ve svém předvolebním programu plánovalo zrušit Ústav pro studium totalitních režimů, ve volbách ale neuspělo. Přesto instituce na úterní konferenci představila, proč považuje svou existenci za nezbytnou. „*ÚSTR se zcela zásadně podílel na vzniku zákonů, které vedou k odškodňování osob postižených komunistickým režimem, stejně tak se zásadně podílí na snižování důchodů komunistických prominentů,*“ poznamenal ředitel ÚSTR Kudrna. Od prvního ledna 2026 vstoupí v platnost novela, na které se ústav podílel, podle které bude propagace komunismu trestná. První náměstek ředitele Kamil Nedvědický připomněl, že ÚSTR se podílí také na projektu mapování Dáblického hřbitova, kde v masových šachtách leží oběti jak nacistického, tak komunistického režimu.

Karlovarský.deník.cz / 18. 10.

V týdnu po parlamentních volbách uspořádal v Ostrově několik přednášek pro studenty i širokou veřejnost Lubomír Vejražka z týmu oddělení občanského vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů. Ostrovským vyprávěl osudy lidí, rodin, které musely čelit hrůzám komunismu v pracovních táborech, někdy i v těch jáchymovských. V době vážných válečných hrozeb, pár dní poté, co voliči dali najevo, že chtějí, aby se Česká republika po nadcházející čtyři roky ubírala zcela jiným směrem, líčí Lubomír Vejražka především mladým, co mohou napáchat nedemokratické a totalitní režimy a jaký fatální dopad mohou mít na celé generace rodin.

Žatecký.deník.cz / 22. 10.

Ústav pro studium totalitních režimů v Žatci představil kolektivní monografii s názvem Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu. Mezi popravenými s přímou vazbou na Žatec figuruje důstojník československé armády Karel Sabela. Mnohokrát vyznamenaný veterán 2. světové války se po komunistickém puči stal členem odbojové organizace Praha-Žatec, která na březen 1949 plánovala protikomunistické povstání. Akce byla vyražena a skončila mohutným zatýkáním. K trestu smrti byl odsouzen i Sabela. Představení monografie se účastnila i Zdena Kovářová, dcera žateckého odbojáře Karla Trinera, který byl členem Sabelovy ilegální organizace.

Novinky.cz / 23. 10.

Vláda rozhodla letos v červenci o vyzdvižení těl z šachty číslo 14. Na Ďáblickém hřbitově od 22. října vypukly přípravné práce k vyzdvižení ostatků tří politických vězňů, účastníků protikomunistického a předtím i protinacistického odboje a obětí politické represe po roce 1948: podplukovníka Viléma Soka, kapitána Karla Sabely a Miloslava Jebavého. „Společně s dalšími dvěma členy skupiny Praha-Žatec byli 18. července 1949 oběšeni v pankrácké věznici. Komunistický režim se takto pomstil válečným hrdinům, jejichž rodinám neumožnil ani pohřeb,“ přiblížil životní osudy mužů historik Ústavu pro studium totalitních režimů Petr Blažek.

Připravilo: Oddělení komunikace ÚSTR

Odpovědný redaktor: Martin Vacek

Grafika a zlom: Anna Vašíčková

Autoři fotografií: Archiv bezpečnostních složek,
Archiv Český zápas, Karel Cudlín, Júlia Holaňová,
Jindřich Mynařík a Martin Vacek

www.ustrcr.cz

Adresa: Ústav pro studium totalitních režimů
Palác Archa – Na Poříčí 1047/26, 110 00 Praha